

דף שבועי

בס"ד

פרשת שלח, תשפ"א, מספר 1421

"...וציוונו להתעטף בציצית" איפה? ולמה?

שמעון אליעזר הלוי ספירו

מִצּוֹת ה' וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם (במ' טו:לט), וכמובן השאלה היא: איך? מה יש בראיית הציצית שיכולה להביא לידי זכירת המצוות? רש"י (שם) סבור שהגימטרייה של המילה "ציצית", בתוספת מספר החוטים והקשרים עולים למספר תרי"ג, מספר כל המצוות. לעומת זאת, לפי הרמב"ן, הדבר המקשר בין ציצית למצוות הוא רק קביעת התורה, שלשם זה נצטוו לעשות ציצית על כנפי בגדיהם.² אבל הדיוק שבתורה, שכתוב "וראיתם אותו" (לשון יחיד), בשעה שיש בבגד ציציות רבות, וצריך היה להכתב "וראיתם אותם" (לשון רבים), מאפשר את הפירוש שהמילה "אותו" מתייחסת לפתיל התכלת שבציצית. הצבע שלו דומה לרקיע ולכיסא הכבוד,³ ומשם לכל מצוות ה'. יסודה של מצווה זו בזכירת כל המצוות באמצעות ראיית הציצית. משמע, שהבגד שעליו הציצית צריך להיות כזה שבדרך כלל יהיה נראה לעיניים, דהיינו בגד שהוא לובש כל היום. בימינו, כיוון שכמעט כל הבגדים שלנו אינם של ארבע כנפות ואינם חייבים בציצית, היו צריכים להמציא לבוש מיוחד של ארבע כנפות בשיעור המינימלי, שיכולים ללבוש מעל לבגדים הרגילים או תחתיהם.⁴ כך נוצר ה"טלית-קטן", וכיוון שכל מהותו הוא לקיום מצווה, הברכה הראויה לו היא: "על מצוות ציצית". לטלית מאותו גודל, שיכולים לכסות בה ראשו ורובו ולברך עליה: "להתעטף בציצית", נשארו תחומים וזמנים שאתאר להלן.

הכללת מצוות ציצית בפרשת "שמע" גרמה לכניסת מרכיב חדש לענייננו, שהתחיל במאמר של עולא בגמרא (ברכות יד ע"ב): "כל הקורא

מה שמעורר את השאלות שבכותרת הוא שבפרשת ציצית (במ' טו:לז), שהיא הפרשה השלישית במצוות קריאת שמע,¹ נאמר שחייבים לעשות ציצית על "כנפי בגדיהם" (שם:לח). בדרך כלל, "בגדים" הם פריטי לבוש, ולכן נוסח הברכה צריך להיות: "וציוונו להתלבש בציצית" או לפחות "על מצוות ציצית". התשובה היא שיש מקור נוסף למצוות ציצית, במשנה תורה: "גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ עַל אַרְבַּע כְּנָפוֹת כְּסוּתְךָ אֲשֶׁר תִּכְסֶה בָּהּ" (דב' כב:יב). הלשון "כסה" קשה במקצת, משום שבשעה שכל בגד במידה מסוימת מכסה חלק מן הגוף, זו אינה המטרה העיקרית של מגוון המלבושים, וגם אין זה הדבר המאפיין המבדיל בין בגד לשמיכה. חז"ל פירשו "אשר תכסה בה" – להודיע את השיעור של הארבע-כנפות שיהיה חייב בציצית, וכך כתוב בספרי שם: "פרט למעפרות (גלימה קצרה) שלא מכסה ראשו ורובו". משמע, שכדי שהבגד של ארבע כנפות יהיה חייב בציצית, הוא צריך להיות בגודל שאפשר לכסות בו את ראשו ורובו של הגוף. גם במילים הללו נמצא ציווי איך לקיים את המצווה הזאת: להתעטף בו, כדי לכסות ראשו ורובו. אך אם כך הייתה ה"הלכה למעשה" של מצוות ציצית, היו נגרמים קשיים שונים. למשל, בגד ציצית בגודל כזה היה נטל בלתי נסבל על הפועלים היוצאים לעבודה (בפרט בימי הקיץ). כמו כן, מהו השיעור של ארבע כנפות לנערים? מכאן נולד הצורך לטלית גדולה, וממילא נעשתה ההתאמה של הברכה: "...שציוונו להתעטף בציצית".

בפרשתנו כתוב שהמטרה הכללית של המצווה היא "וראיתם אתו וזכרתם את כל

2 פירוש רמב"ן שם.

3 עיינו ספרי שם.

4 עיינו שולחן ערוך, אורח חיים הלכות ציצית, סימן ט"ז.

* שמעון א' הלוי ספירו הוא פרופ' אמריטוס בבית הספר ללימודי יסוד באוניברסיטת בר-אילן.
1 להלן יתבאר למה זה חשוב לענייננו.

יוחאי: "כל הזהיר במצוות ציצית זוכה לקבל פני השכינה".⁸ ונשאלת השאלה: לאיזו "זהירות", היכולה להעלות את האדם לדרגה גבוהה כל כך, התכוון רשב"י? ייתכן שהכוונה אינה לדקדוק בקיום המצווה, אלא להבנה עמוקה יותר של הביטוי "כל מצוות ד". כלומר, המילה "כל" אינה נתפסת רק כעניין מספרי (תרי"ג), אלא כוונתה לראות את ההכללות של המצוות כמערכת אינטראקטיבית שלמה המשפיעה על כל חלקי האישיות של האדם, ואז הוא ראוי לקבלת פני השכינה. גם רעיון זה צריך להיות בדעתו כאשר הוא מתעטף בטליתו לקראת תפילת עמידה.⁹

היום, למעשה, כשמתכוונים לתפילה ופורשים את הטלית ומברכים "להתעטף בציצית", הכוונה העיקרית היא על קיום מצוות ציצית. אבל אחרי קריאת שמע, כשהמחשבה מתמקדת על כל מצוות ה', הטלית הופכת להיות לא רק סמל ליהדות כולה, אלא אמצעי מיוחד להתקרב לה'.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת: <http://www1.biu.ac.il/parasha2> כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

 [הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן](#)
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון עורכת לשון: רחל הכהן שיף

8 ילקוט שמעוני על במ' טו:לט, וגם בספרי שם: "רבי מאיר אומר, 'וראיאתם אותם' לא כתוב אלא 'וראיאתם אתו', מגיד הכתוב שכל המקיים מצות ציצית מעלים עליו כאילו קיבל פני השכינה".
9 עיינו בקטע הזה שמופיע בלי הסבר: "ויכוון בהתעטפו שצונו הקב"ה להתעטף בו כדי שזכור כל מצוותיו לעשותם" (אורח חיים, הלכות ציצית סימן ח'). ואולי העניין של כל מצוות ד' מקושר למה שאמר הרמב"ן על הפסוק: "וְהָיָה בְרָךְ אֶת אֲבֹרְתָם בְּכָל" (בר' כד:א): "יש פה עניין עמוק מאוד, ודרשו בה סוד מסודות התורה, שיש בהקב"ה מדה שנקראת "כל" מפני שהוא יסוד הכל". כשה' מברך אדם עם המידה הזאת, פירושו (לפי דעתנו, לפי ההיגיון והמתמטיקה), שכוונת המילה "כול" היא הסכום של כל חלקיה, אבל יש אומרים (GESHTALT), שה"כול" הוא יותר מחלקיה. דהיינו, כשאדם רואה שהכול פרוש לפניו, נוצרת אצלו הבנה והערכה מיוחדת. וכאשר אדם מקבל את הברכה מה', אעפ"י שעדיין חסר לו, יש לו הרגשה של שלמות, שמתרחשת כשאדם מבין את כל מצוות ה'.

קריאת שמע בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו". צריך להבין, שמי שקורא קריאת שמע כמצווה הוא בבחינת "עד",⁵ וכיוון שבפרשה הראשונה כתוב "וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדָךְ" (דב' ו:ח) ועליו עצמו אין תפילין, כאילו הוא מעיד עדות שקר. על זה כבר שאלו, אם כן צריך היה לומר: "עדות שקר להקב"ה", למה "לעצמו"? אלא 'קריאת שמע' היא קבלת עול מלכות שמיים על עצמו, התחייבות אישית, ולכן כך הוא הנוסח. ברם, הרעיון של עולא מעורר קושיה נוספת: מדוע לא נאמר: "הקורא קריאת שמע בלא ציצית כאילו מעיד עדות שקר בעצמו"? ואכן כך חשב הזוהר (פרשת שלח) "דהא קורין קריאת שמע בלא ציצית, וסהדין סהדותא דשקרא. ואלין אינון בוגדים... ובגד בוגדים בגדו".

לזמן ולנוהג יש דינמיקה משלהם, ובמשך הדורות התרחב יותר תפקיד הטלית. כבר ראינו למעלה שהטלית צורפה לתפילת 'קריאת שמע' בשחרית בגלל הקשר שלה למצוות ציצית. כידוע, מייד עם סיום ברכת "גאל ישראל" מתחילים את תפילת ה"עמידה". המתפלל פוסע שלוש פסיעות לפניו, מתכנס לתוך עצמו, ואז הוא פונה לקב"ה בגוף שני, כאילו השכינה עומדת שם לנגדו. הוא מבקש לשפוך שיחו לפני בוראו כשעיניו למטה וליבו למעלה.⁶ ברגעים אלה חשוב מאוד שיכוון את ליבו בלי הפרעה, וכששקט טוטאלי שורר בבית הכנסת, הוא מתעטף ראשו ורובו בטלית. התעטפות זו מאפשרת לו להשיג מעין מעמד פרטי ואישי בתוך התפילה הציבורית. הצמידות של הטלית לתפילה גרמה לכך שבמשך הזמן התחילה הטלית להיות מוכרת כצעף-תפילה (Prayer Shawl) יותר מאשר בגד המצויץ בציצית. ומאז, אותה הטלית עלתה מדרגה והפכה להיות כמעט כמו מדים לכל עושה מצווה; לעולים לתורה, לחתן בחופתו, ולכל הלוקחים חלק בטקס ברית המילה. וכן, כדי שיוכלו להתעטף בטלית בתפילת ערבית בליל יום הכיפורים, נאמר: "צריך להקדים בתפילת 'כל נדרי' מבעוד יום, כדי שנוכל להתעטף בטלית בברכה".⁷

בדומה לקו זה, באמצע פרשת ציצית נמצא רמז לכיוון מיסטי של מצווה זו: על המילים "וראיאתם אתו" (במ' טו:לב) אמר רבי שמעון בר

5 מרומז במנהג לכתוב ה'עין' וה'דלת' רבתי במילים "שמע" ו"אחד" שבפרשת "שמע".
6 יבמות קה ע"ב.
7 באר היטב, הלכות סדר יום הכיפורים, סימן תרי"ט.